

F 55

nim 3

d 103

Dollmann, Julius
Taruastu kihelkond. Tartu
ülikooli üliõpilase kirjelduse
mälestusmärkide registri-
nise töö juhendaja (O. Sild)
märgist ja hümanangutega
1928

37 e, 11 fotoga(?)

Tarwastu kihelkond.

Julius Wollmann
stud. theol.

[1928]

Wastufel küsimustele on
üldiselt rahuldawad
Kriigi teateid olus ~~olus~~
wõinud rohkendada ja
täendada, nü jõuab
arhiwi täielis nimestis
tähtsamate dokumentide
lühisene fiksioon, kabeleest j. f.
Tumejad märgitud wõib teateid
tulewast parandada ja
täendada.

7/XII 1928. O. J. I.

Millal on Tarwaste ^{Nimi} kirik ja õpetaja maja
ehitatud, mis materjalist ja kui suured
nad on? Kas on kirik ja teised sarnased
ehitused torniga sarnilma?

1. Nimi.

Kuot on nimi "Tarwaste", järele ei
ole seda otsesest andmetest mitte
leida. Kiriku kroonikas on selbe kohta
järgmist: Nimi Tarwaste on tekki-
nud metsloomana ja nimelt metshärga
nimetuselt, keda küüli nimelga "tarwas"
wanasti on alnud Tarwaste kihelkond
seulus metsaõue, kus elutsid
metshärgad. Suurte metsadega ühes on
ka see loom "tarwas" ammuigi kadunud
ja seena nimigi on rahwa mälestustest
kuutanud, üksnes wanadest rahwa-
lauludest võib leida veel tarwa looma
nime. Sõna tüvel "tarwa" külge liideti
sõna lõpp "sto" ja meil ongi praegune
nimetus keht. Sõga siis tähendab "tar-
wasto" kohta, kus elutas palju tarwa elajaid.

2. Kiriku vanadus ^{ilikhali}
 Kuna on Parvaste kiriku ehitatud
 selget vastust selle viisimuse peale ei
 tea kiriku saanud anda. Siiski ar-
 watakse kiriku ehitatud olevat aastate
 1200 - 1300 vahel.

Et kirik nii vana on täendavad sellest
 (täendavad) endised kiriku arhiivi do-
 kumendid, mis 1898. aastal koos kir-
 kuga ära põlesid, või kaotsi läinud,
 neid kiriku krahmikes leidub siiski
 veel andmeid, mis on kaduma läinud
 dokumentide põhjal üles tähendatud.
 kaotsi läinud dokumendid on järeit elnud
 Rootsi ajast.

19. sajangu lõpul on ajaloo uurija
 Hermann Hildebrand Roomas ja-
 avoti kirjakogus ühe aruande kirja
 leidnud, mille järele juba aastal
 1234 Wiljandi maakonnas järgmi-
 sed kihelkonnad olid alnud ja kus
 katoliku preestrid ametisid olid kin-
 nitatud, need olid: Wiljandi, Parvaste,
 Pärnu, Põltsamaa ja Pillistvere.

Parvaste kohta on veel teateid, et
 Gottfrid siin esimene katoliku

millel see plaan
seisus?

preester oli. Aastal 1215. seistnud ta
Taruastust pärnu maale Soostaga kantsi
paganaid ristima.

Kiriku kroonika nimetab ka, et aastal
1225. Ruuma paavsti saadik, Moskva
Hillem Taruastu kihelkonda käis
läti katsumas.

Kas nimetatud aastatel juba kirik ka
ehitatud oli, guundurvad see andmed,
igatahes võib konstatcerida, et see juba
13. sajangu keskel olema oli.

Kirik oli ehitatud galkivisist teis-
tertsiemi munkade ehituse plaani jurelt.
ja oli kuni 1769. aastani ilusa torniga.
Aastal 1771. ehitati kirikule torni peale
mis kuni 1892. aastani (kuni kiriku
põlemiseni) püsis.

Nimetatud aastal (a. 1771) ehitati kiri-
kussel ka lagi puust laudadest. Tõenä-
lagi oli kaetud suure kumotijärsas
vraaliga, mis siinast kuskut ette-
kujutas. Kiriku kroonika nimetab seda
kunstiteost väga kunstlikeks, kuid
jätab nimetamata meistri nime.

Nimetamisel väärt on veel see, et vana
kiriku põhja poolne müür seest õõnes
oli oleud, müüri ees siis kivi trepp

üle kiriku lae peale. Nii et seisid vanal
ajal kiriku kellord kiriku lae peal ja
tähendatud müüri treppi müüri
müüri üle kella läänna. See sõnas
müüri te kirini, peale kiriku jõlmist.

9. 35
Nagu eelpool nimetatud jões
piire läbi kirik maha aastal 1892.
Selle kohta jutustab kiriku kella müüri
järgmist (kiriku kella müüri elab 13 kil-
meetrit kirikust eemal kantsitalus,
80 aastat vana) (Juhani Kaak):
6. mail, 1892 aastal, kui õpetaja kirikust
stulle, jumalateenistusest (nimetatud
päris eli keeri sünnijärel) oma majas
läks haigus vihma sadama. Kella
sajal tõusid läks õpetaja tagasi kiriku
leerilastele leeritundi andma. Korraga
tõi väik kiriku torni. Mitmed
aasta vallaad purunesid. Harsti
Jõuvis suus suitsu sarnas kiriku
torni kohalt üles. Rahvas hakkas
korku koguma, püüti kiriku varandust
jätta, et kustu tammis peale ei võid
mõeldagi. Et siiski torn liksi alla
jõle, siis teidi tükki aega ilma kir-
muta kirikusse minna ja niiegi tasside
kiriku pingid, orel, kantsel ja altar.

11. 6
 Seega päästeti^{ka} vana altari pilt. Hareppel
 oli tuli torni misid alla pooli jändunud,
 torn hakkas vanauma ja lauges teulid
 süngatud põhjakammiku peale külge.
 Langedis purustas torn muist osa kiriku
 katust ja laze ja seega süntas nad
 mõlemad korraga põlema. Paari
 tunni järele olid kirikuos, ärel ja
 änuud ainult varemed.

Aastal 1893. ehitati kirik uuesti üles ja
 juunistati uuesti Riia piirajgi Hollmanni
 poolt. Uus torn ehitati endisest kõrgem
 Ta kõrgus on 204 jalga. Torni otsas on rist
 vana endisel tornil kuus seisid, ja mille
 alumine raud praegu veel kiriku lähedal
 alles seisis on. Kirikule ehitati kum-
 magile külge käärikambriid. Nõude su-
 urendati kirikut selle võra, et umbes
 1000 inimest enam kirikusse mahub.
 Pärastu kirikul abikirikut ei ole.

Praegune õpetaja maja on ehitatud 1822a.

11.
 Millal ja mis materjalist on valmistatud
 kiriku altari? Millist on altari laud või alus.

Altari võre ja altari pildi raam on
 samane puust valmistatud, tema vana-
 duse kohta andmed puuduvad.

Altari laud on valmistatud Tartus
 (S. Lesta) valgest marmorist, kingitud past
 Jürmanni poolt 1893 aastal. Kõhel pool
 altari seisavad inglid, valmist. kipsist, nende
 vandenõu sisse.

111.
 Mida kujutab altari pilt, kelle töö
 ta on ja mis aastast?

Altari pilt kujutab ristilõrdud
 peesust. Pilt on Tartu maiaomanik
 F. von Mensekanoppi poolt kingitud. Pilt
 on valmistatud/maalitud kunstnik Thieme
 poolt Dresdenis.

114.
 Millised kirjad leiduvad altaris?
 Altari võrel on jaalviri: Tulge minu
 juure kõik, kes teie valmistatud ja vormitud
 olete, mina tahan teile kingimise saata.

Kingitud past
 vandenõu sisse
 2.

V.

Mis materjalist on kantel ja mis
aastast nad on?

Kiriku kantel on valmistatud
puust, walgeks warwitud, ääred kulla-
karwaliselt ilustatud. Kantel on kin-
gitud Friedrich Blumwerxi poolt;
(Andmed kiriku dokumentidest pärit)
mil aastal-puudunud andmed. ~~Et~~
Kanteli tekk on tume graanvilt sam-
metist, wälja ömmeldud kulla niidiga
Paieter õpetaja prona Adelheid Berg-
manni poolt ja kingitud Tarwastu
kirikule.

VI.

Allisugused pildid, kujund reop.
si-kerdused ja kirjad leiduvad kantelil
ning kanteli katusel ja misugused
wärvid esinevad?

Kantel on ilma katuseita ja
minzisugust kirja ei sisalda. Kantel
on walgeks warwitud ja kaunistatud
ääred kulla kanna wärviga.

VII.

Ellis materjalist, mis ajast ja missuguste kujutuste ning kirjadega on ristiinist aotjad ehk raagnad? Mita neid on?

Ristiinist raagnad on valmistatud metallist, üs kiletatud. Need raagnad (arvan pealest 2) on hiljimal ajal ootetud ja mingisuguseid pealkirjisi e. d. l.

VIII.

Ellis materjalist, ajast ja missugual kirjaga on krasn lühtrid ning lühtrid ja mitu neid on?

Krasn lühtrid on kirikus kolm. Valmistatud vasest, krasn lühtri peal on kirjutatud: „S. Dross in Dopat“. Aasta arv püüdnud, kuid kellamehe üllennist järele on need järele umbes 18. sajangu lõpu peale.

Seinte peal on väikesed seinalühtrid, kummasaagit peal seina 8. need on ootetud peale kiriku uueloiti üleshitamist. Käärkambris on 2 seina lühtrid Petrus ja Pauluse kirjutasega. Kõrvi Bircenthal üllennist järele on need kirveinud J. von Mennenkampi pealt.

Alis materjalist, ajast ja mis kir-
jadega on karikad, kannud, pateenid,
krutsifikoid ja muud kirikuriistad ja
palgi neid on.

On olemas üks karikas, mille
vanadus teadmata, sest püüdnud peal-
kiri ja aasta aeg, kuid väga vähesel
poolest on ta üsna vana ja kulunud.
Karikas on väikest natuke tassi sees,
mille tõttu võib oletada, et ta kaasa-
kandmisel oli määratud. Karikas on
hõbedast.

Prague tarvitatawad kannud
ja karikad, samuti ka 2 krutsifikoid
(üks altari, teine käänkambris) on
hilisemat ajal muretsenud.

Tähelepanemise väärt on 2 raha
kojamine kottis, mis enne tarvitusel
oli kirikus jumalateenistuse ajal
raha kojamiseks. Nimetatud kotid
(üks punasest nahast, teine pruustast)
on täiesti kujulised ja sama suur-
sed ja pika varrega, mille külles
kellad. Punase kotiga kojati raha
naiste jaoks kiriku jaoks ja musta
kotiga meestele jaoks.

Kirikumets käis nende kottidega käin
 inimete read läbi, seal juures kotti
 raputades, et kellad kõllesiks ja tuk-
 kumad kirikusalijät äratades.
 (kella mehe seletus). Nimetatud kottid
 on praegu altari taguses kapis.

X

Mis materjalist ja ajast, mis rii-
 jadega on riitipalk (traha)?

Küsimuses nimetatud esem juured.

XI

Kas on alles kirikusseentel nirk
 ja seina kappid, ning millena neid ar-
 vatakse on tähistatud?

Küsimuses nimetatud esem juured.

XII

Misuguste kujutuste ja kirjadega
 on haarakivid ehk haavad sarkofaagid
 ja muud haamärgid kirikus ja altaris?

Küsimuses nimetatud esem juured.

XIII

Kas on kiriku all vanu krüpta
 ja teisi hantakalmeid olemas, ja mis on
 neist teada?

Kuuldes kiriku all oli enne alnud
 suured keldrid ja rõlvialused, kuhu
 surinid maeti. Kuid mis ajast nad

23
312

mullaga täidatud, ei ole selle jaoks and-
meid. Kiriku uuesti ülesehitamise
ajal on palju tellisriisi ja müüriidid
nähtavalt tulnud, samuti ka surnu-
leid. Nüüd on maetud uuesti
kanda kiriku kõrvale. Ka alla ehi-
tamise ajal tähendatud maadest
müüride vahelt leitud mitmesuguseid
seid, kateid, nagu sõrmuseid, pandlaid,
kalla keelid. Nagu kiriku kroonikast
näha on tähtsamad neist eheteid
Tartu õpetatud Eesti Seltsi muusi-
umi saadatud. Nii surnu kalla hoo-
jumbert leiti ühes kallasid, mis kalla
rätik, see alla veel nii tugev olnud,
et peale puhtaks pesemist osutunud
see uus südi riie.

XIV.

Mis materjalist, kas vapija, või ilma,
mis pildi ja kirjaga on kirikus, akirikus,
kallides leidunud epitafid?

Nüüdsest nimetatud esemed gu-
nduvad.

XV.

Mis aastast, mis kirjadega ja kee-
rased on kirikukellad?

Nana kirikukella kohta kirjutab kiriku kroonika

13 25
322

järgmist: Nana kiriku kell läks löhti
ja pimene uue mureksena. Nana
kell oli kiriku põlemise ajal tõrjast
maha kukkunud. Ta oli kukkunud
juures küll väikesel vea küljel saanud,
aga ameti meel nii teravaks jäänud,
et teda paar aastat väisime gruuvide.
See nana kell oli 240 aastat kogudusest
jumala kotta kokku kutsumud.
Kella peal seisid sõnad, mis tema
saamisest sõnumid annavad, sääl
oli lugeda, kui need sõnad kesti
keelde ümber tõlkida: "Meie tuleme
Jaxsi kotta ja läheme jumala
kotta" ja aasta number: 1657. Ks
oli aga see jaxs, kelle kotta see
kell ja ihtlasi veel üks teine kell
olivad tulnud? See jaxs oli
selleaegne Tarvastu mõisa omanik
rahm jaxs de la Gardie. Tema
oli kirikule korraga kaks kella
kinkinud, aga teine oli neist juba
ammu enne ette saanud, kuna
teine oma armsa ja oma suurvel
kohta ka õige lugeva häälega kuni
uue kiriku järeledevi kogudusest oli
jumalateenistusele kokku kutsumud."

Præguine kirikukell on viisat valatud
 veneaial, Novgorodi kubernangus
 Valdai linnas, kuhu ka vana
 kella tükiid saadeti. Kell ka-
 alub 20 punda. Kella peale on kir-
 jutatud: Tänavast 1897. Gloria in
 excelsis. Tulge, sest kõne on jü-
 valmis.

XVI.

Missugused monumentaal kirjad
 leiduvad veel kirikus, ah kirikus ju.?
 Kuis nuss viimetatud seemed
 püüdnud.

XVII.

Missugused hana kirjad on kiri-
 ku jümbes olevatel handadel? Kas
 on need kirjad lamavatel hanakivi-
 del, või ristidel, või sammastel ja
 mis kujulised on need plaadid, ristid
 ning samlad? Kas on need mäetud
 isikud olnud, kei hanakivi seda
 ei ütle?

Kirikujümbes handa ei ole.
 Ainult on üks mulla künkas, kuhu
 kiriku ülesti üles ehitamisel ajal
 väga kaevatud inimete lund elid
 mäetud. Künkas on ilusa ristite.

Misugused surmaiad on kihel-
konnal, mis ajast ja kui suured nad on?
Kellel neist on kahel praegu, kellel
ennem aland ja mis nimeline on
kahel? Kas on kallist maetud, kes
ja kuras?

Kogudusel on üks surmaaed,
kirikust 2 kilsmeetrit eemal. Surma-
aed on 12 vakamaad suur. Kuras
surmaaed asutatud ei ole rakkas and-
meid leida. Kohaliku õpetaja ütle-
mist järele on surmaaed väga vana,
kuid aja jooksul on samad haavad
maaga lase tehtud, kuhu uuesti
surmaid maetakse. Surmaiaid
on ka väike keld. Surmaiaid vähi
(jaan Lepin) ütlemis järele on
seena suuvalt surmaid ka maetud.
Kuid mõõdukas sajangu lojut on
kahel uuesti ümber ehitatud, kuhu
enam peale ehitust surmaid ei ole
maetud.

Miskujuline ja mis kirjaga on
surmaia värav?

Surmaia värav on ehitatud

sellis kirjideat. Pealkirja väraval i'le.
Väraval on 3. käiku. Keskmise hokuo-
tele (seur värav) ja kõrval kummagit
pool käigud jalakäiatele.

XX.

Misugused on vanemad hana-
kirjad surnumaldadel (estikeelsed kuni
1861 resp. 1870 a., latinakeelsed kuni,
muukeelsed kuni 1830 a.?)

Ilanad on hilisemast ajast
pärit.

XXI ja XXII

Misugused on islasuus tarad
hana kirjad ehk tähtsate isikute hana-
kirjad hilisemast ajast ja mis kujulised
hana märgid?

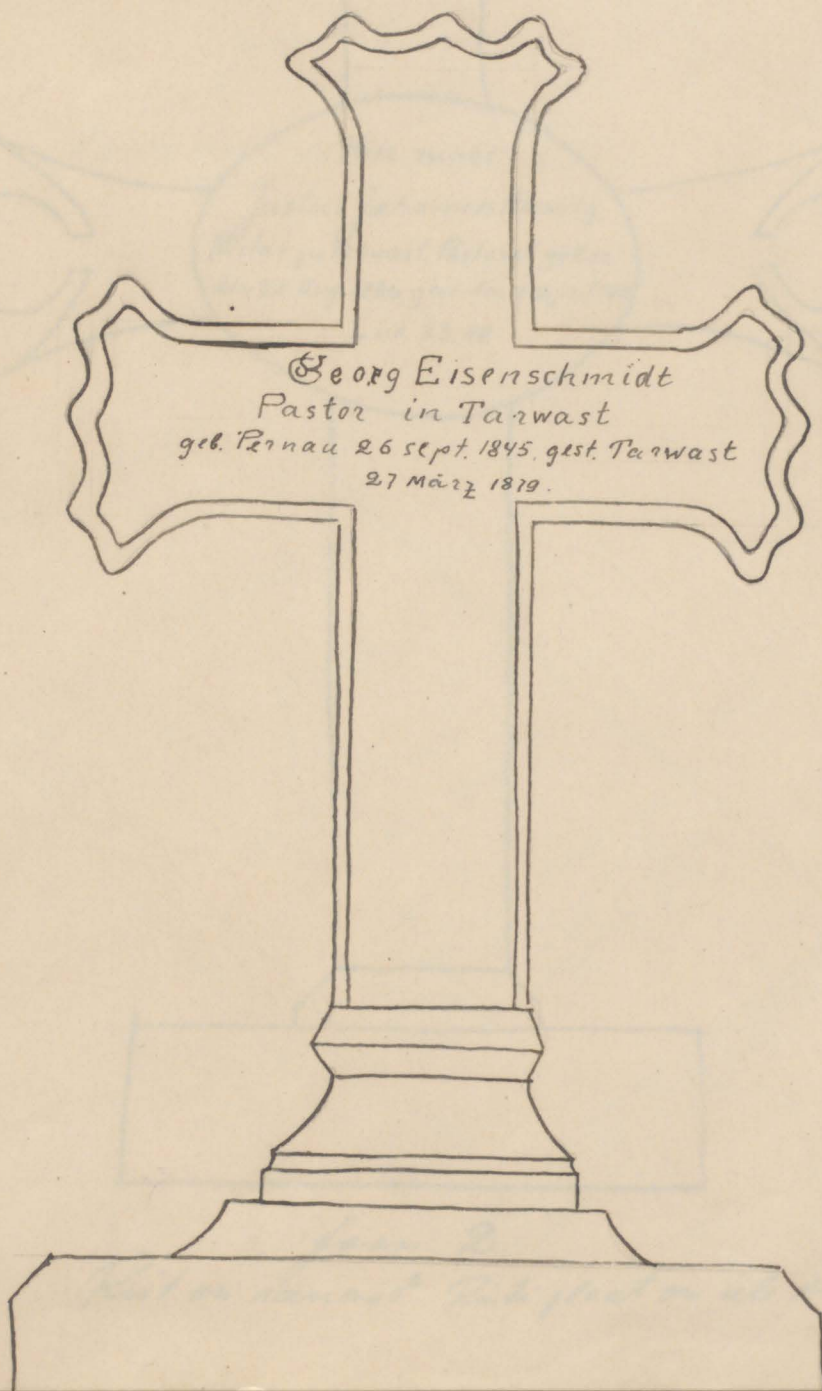
Mis kujulised on üldse kihelkonnas
olevad hana märgid ja mis aastatel umb-
kaudu esineb iga tüüp (hana plaadid,
mitmekujulised hana ristid, hana sambad,
farsilind ja tüüki kohta jonnustus
või pilviotus)?

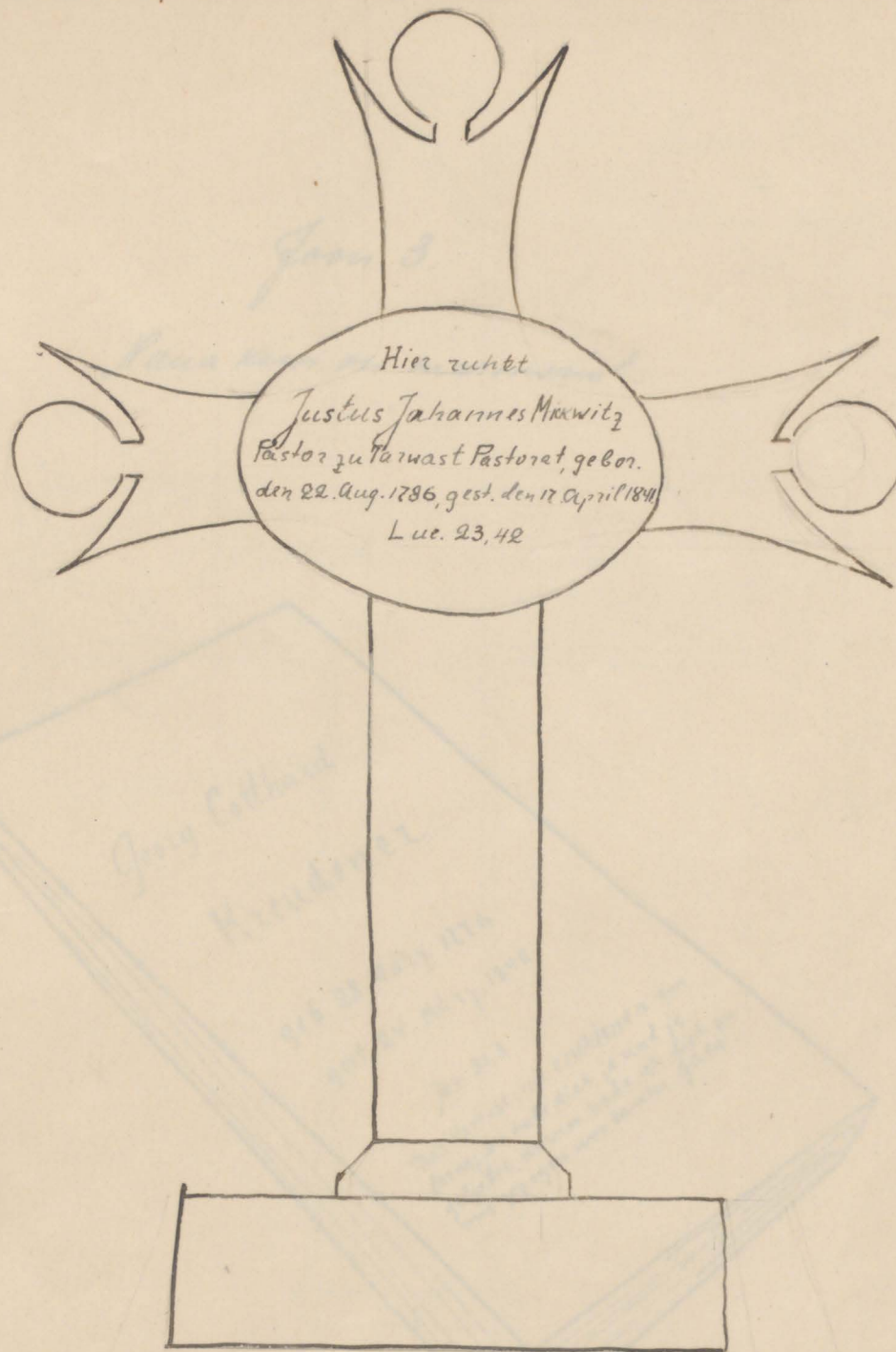
Jonnistused A A 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8.

Joan. N 1.
Rist on malmist.

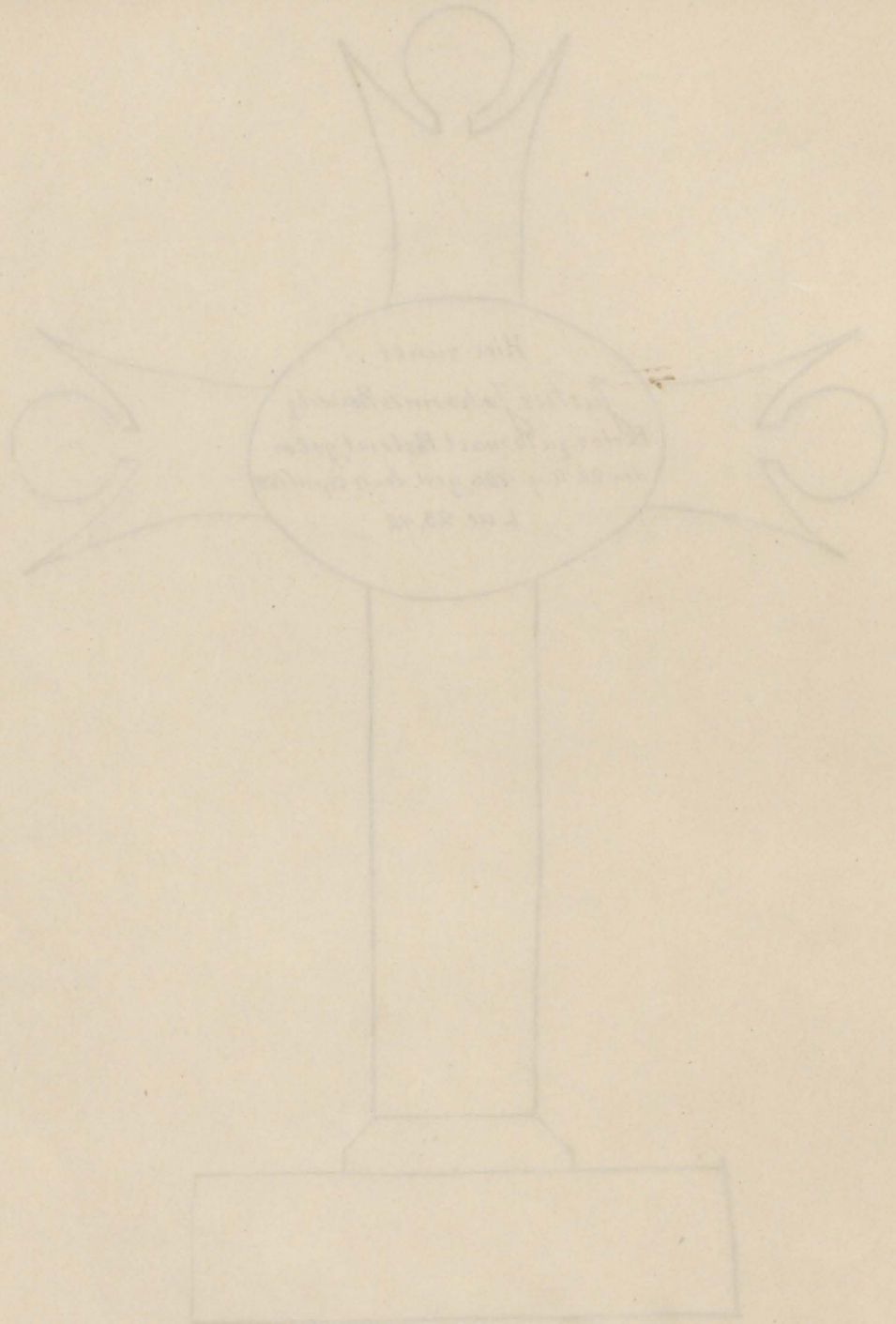
33

527

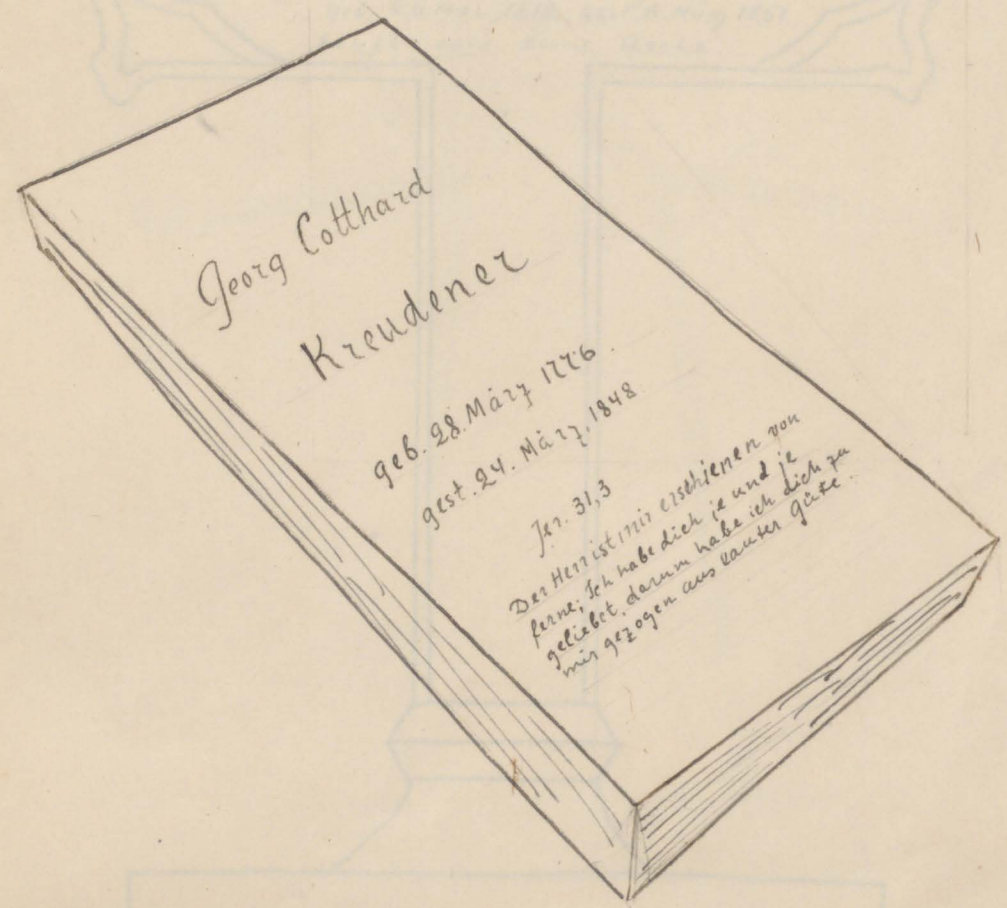

form. 2.
 Rist on nauast. Risti plaat on üle kallatud.

Joan. 3.

Kaua kiiri on marmoriist.

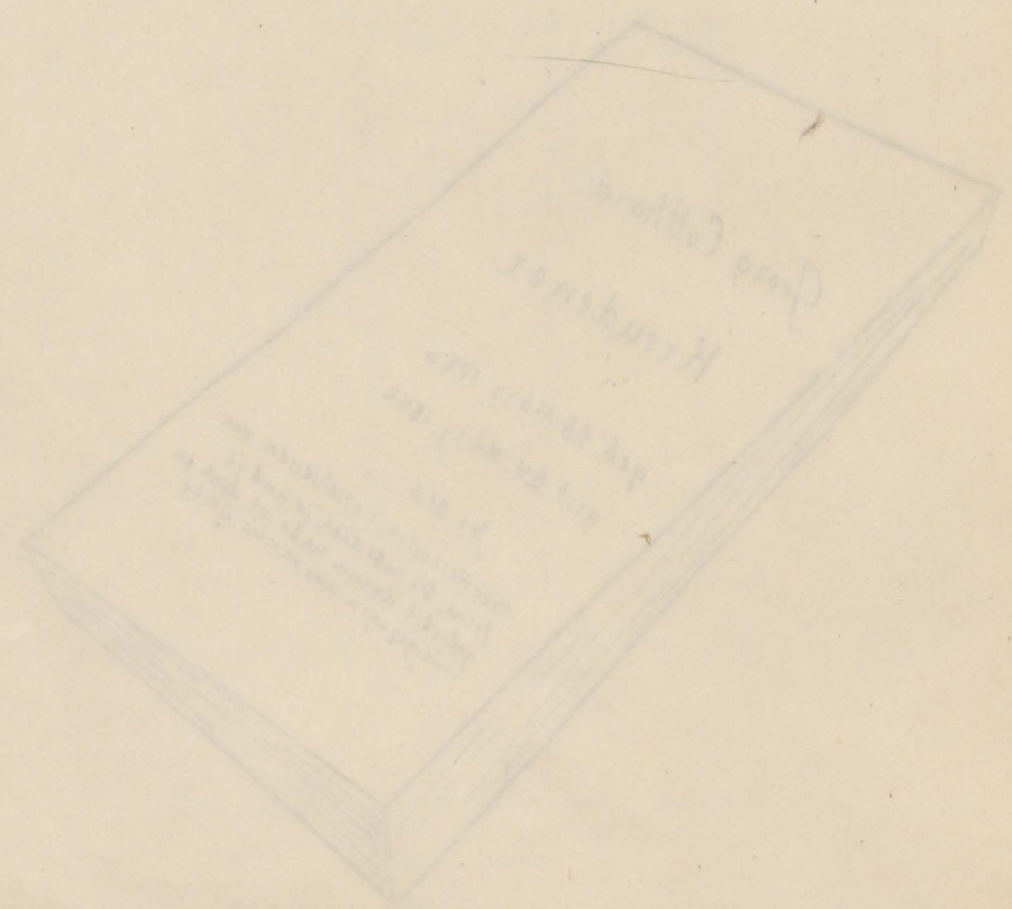

Georg Gotthard
Kreudener

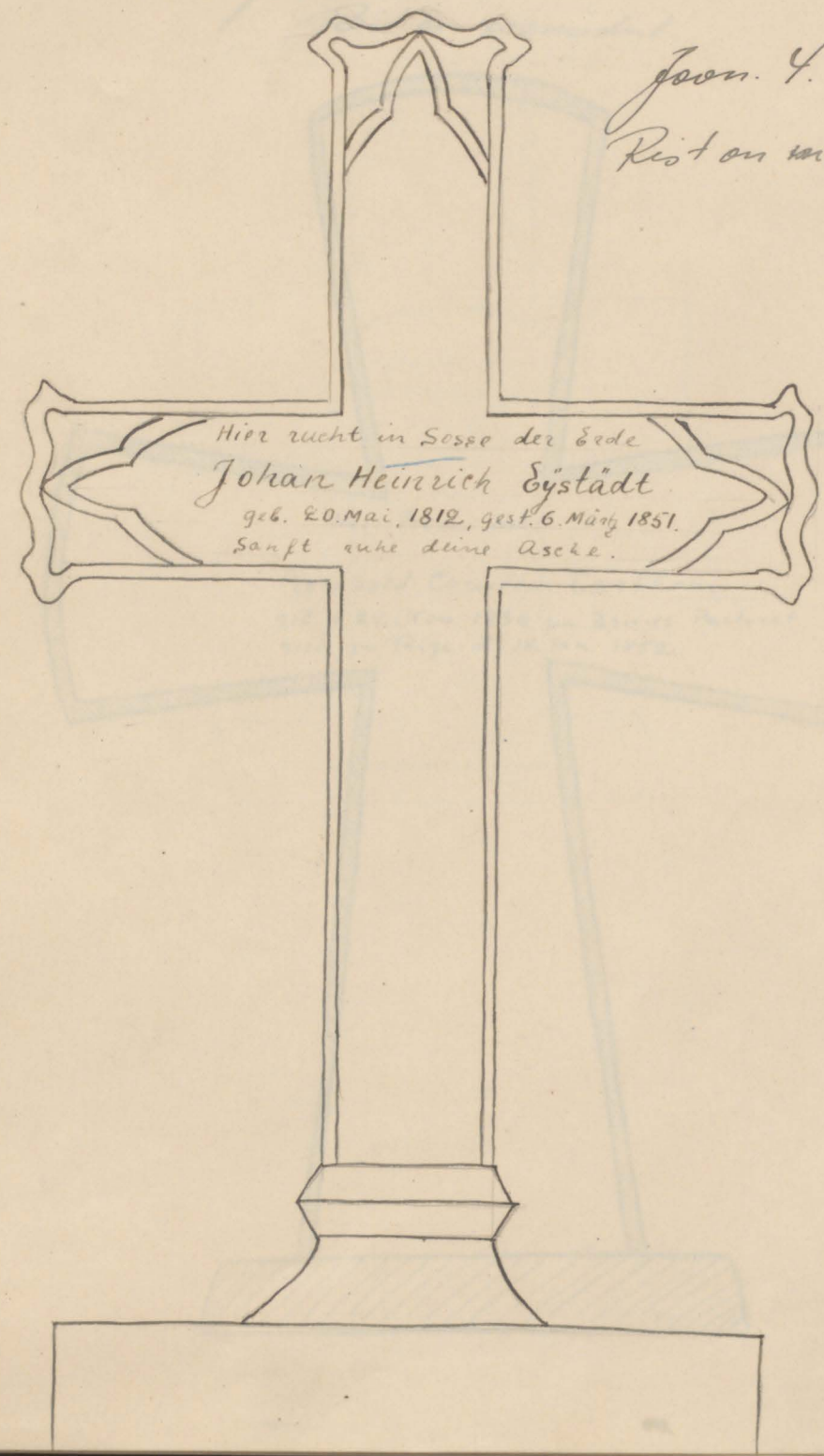
geb. 28. März 1776
gest. 24. März, 1848

Jer. 31,3
Der Herr ist mir erschienen von
ferne; Ich habe dich je und je
geliebt, darum habe ich dich zu
mir gezogen aus lauter Güte.

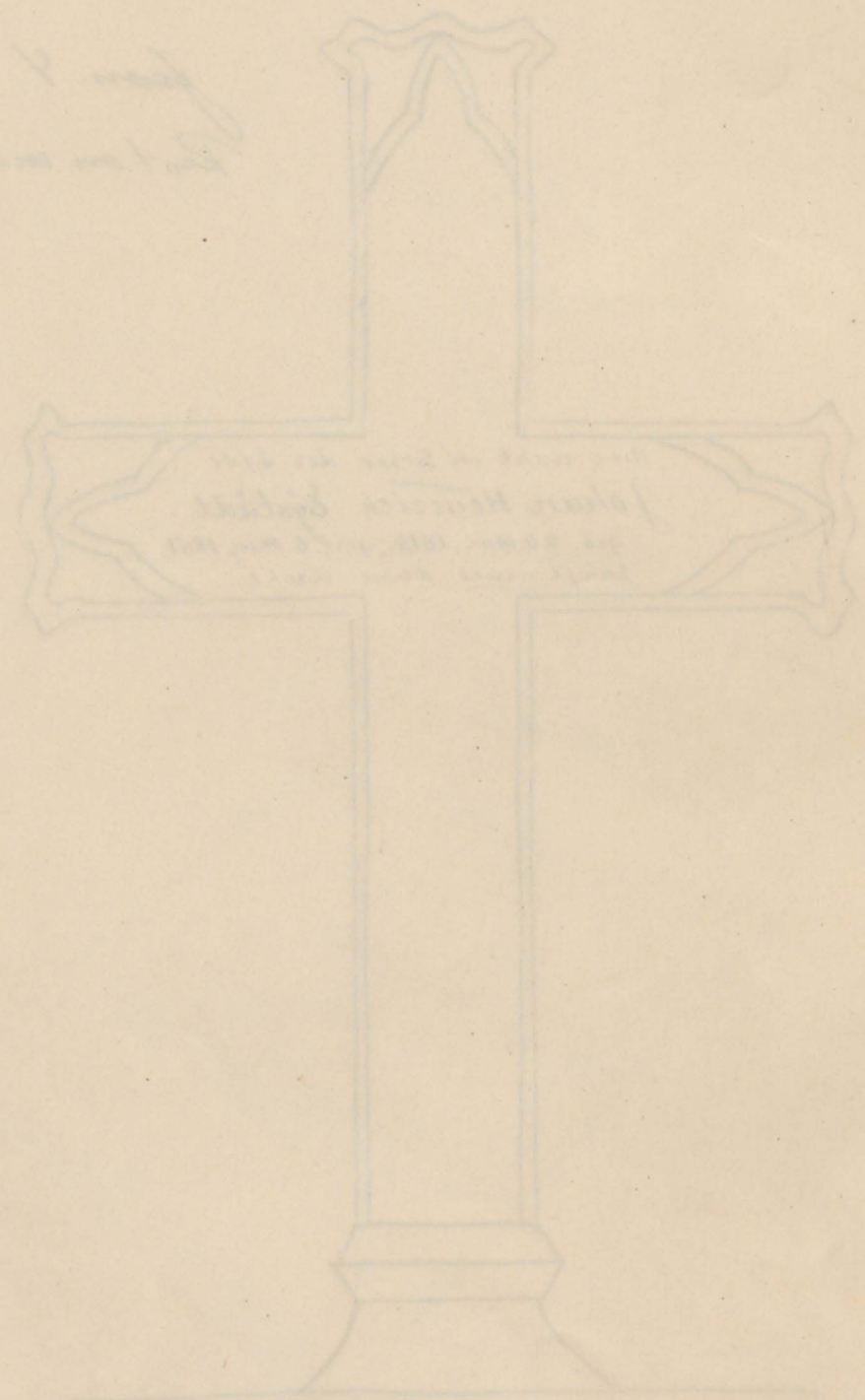
Faint handwritten notes, possibly "Johan Heinrich Eystadt"

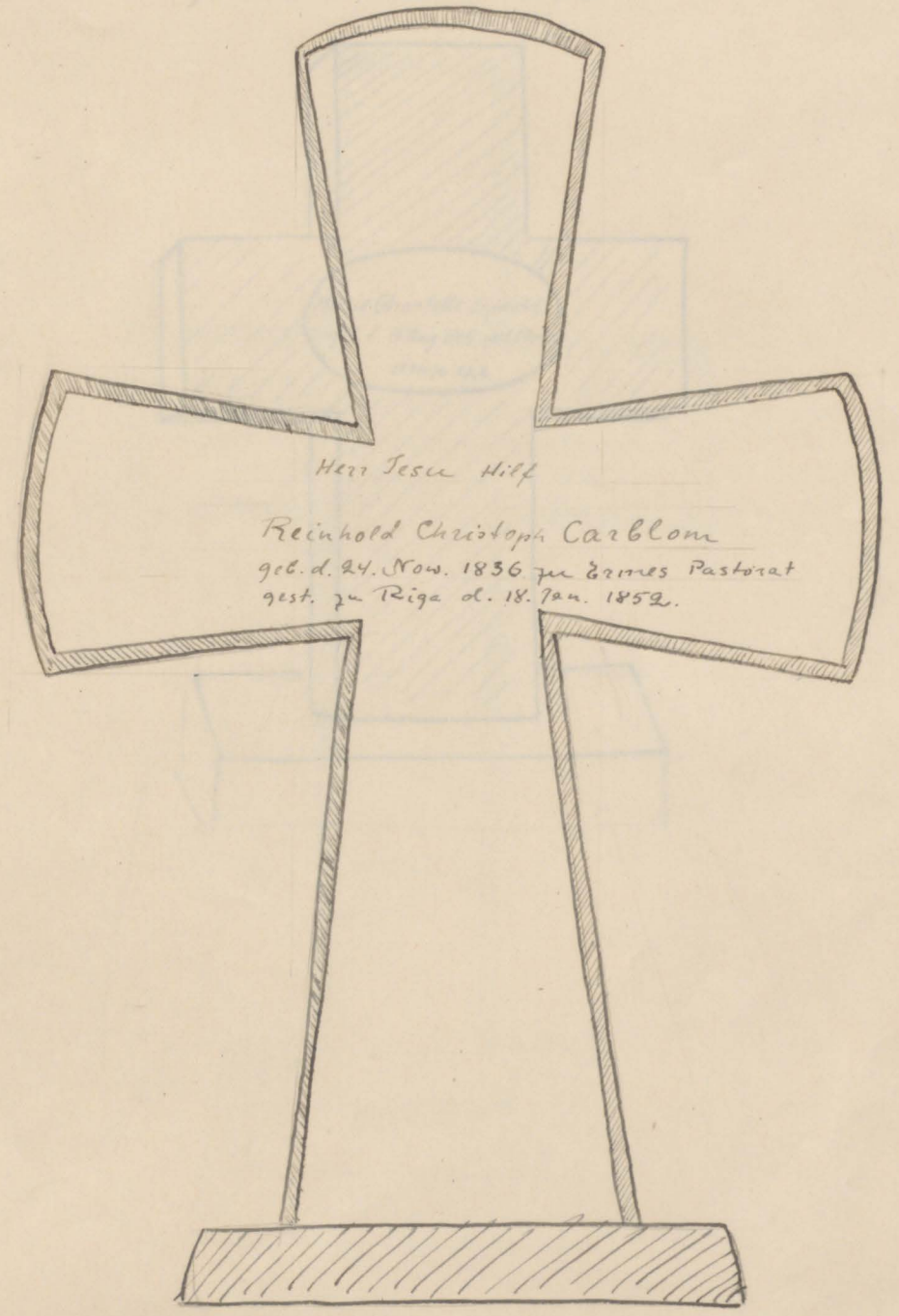
*Johan. Y.
Rist on malmist.*

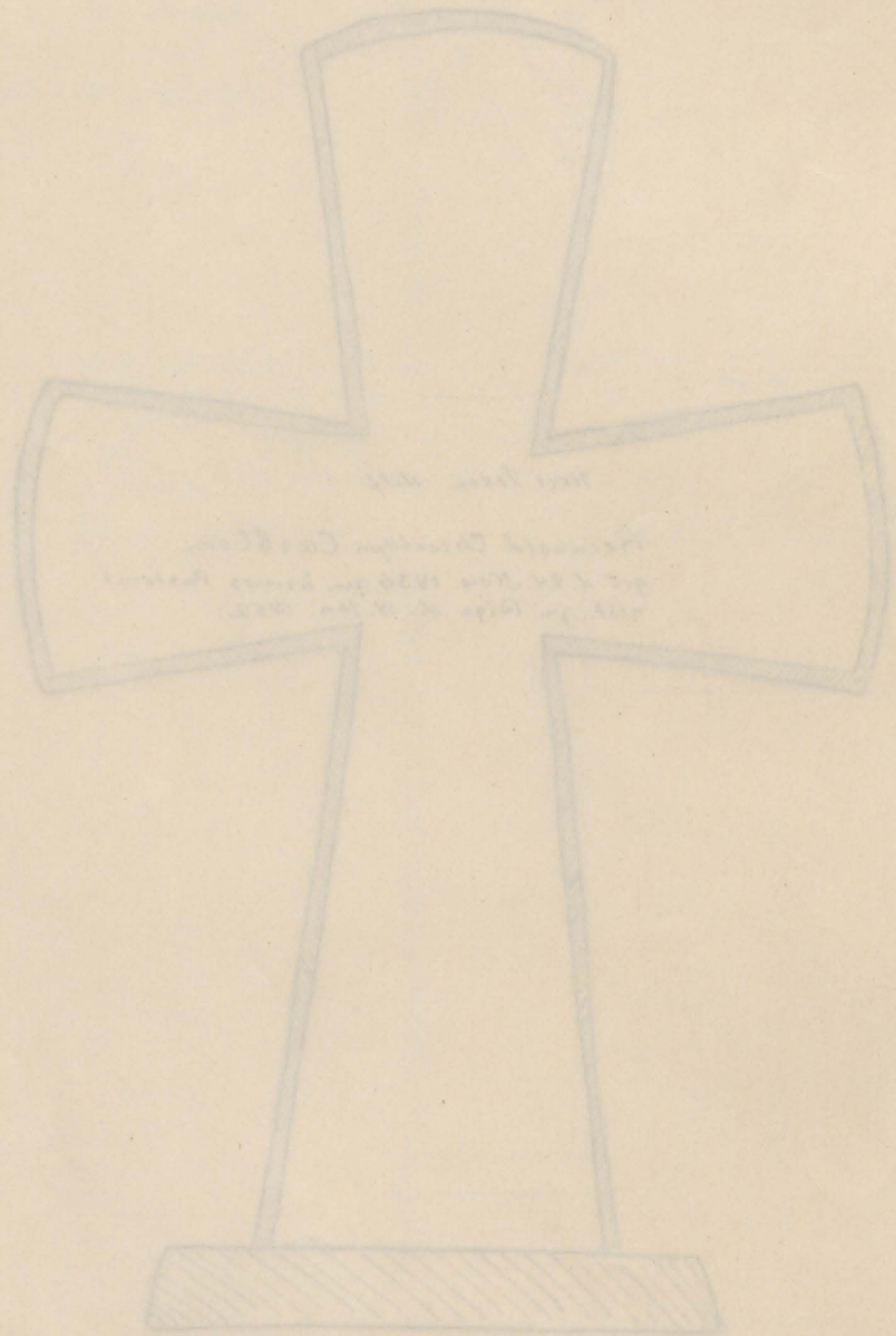
*Hier ruht in Sesse der Erde
Johan Heinrich Eystadt
geb. 20. Mai, 1812, gest. 6. März 1851.
Sanft ruhe deine Asche.*

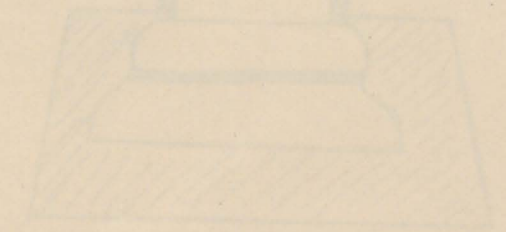
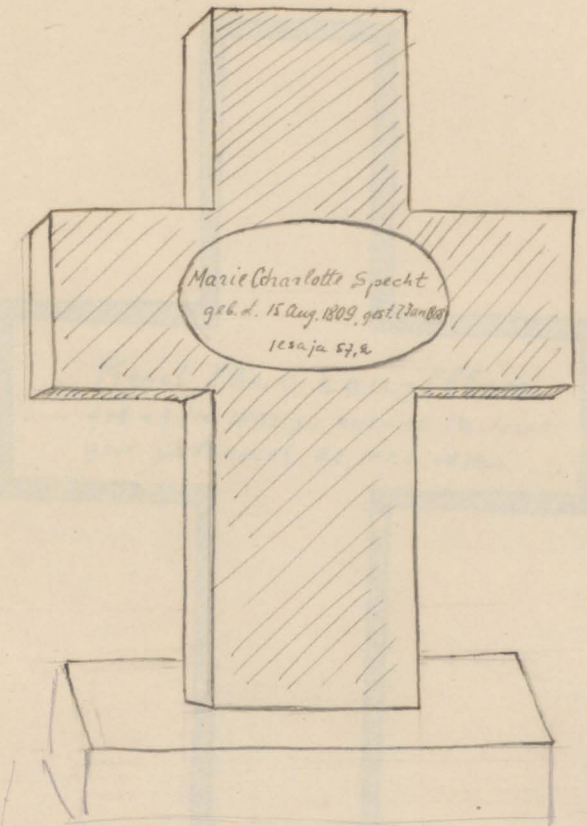
Jan. 5.
Rist on manudist.

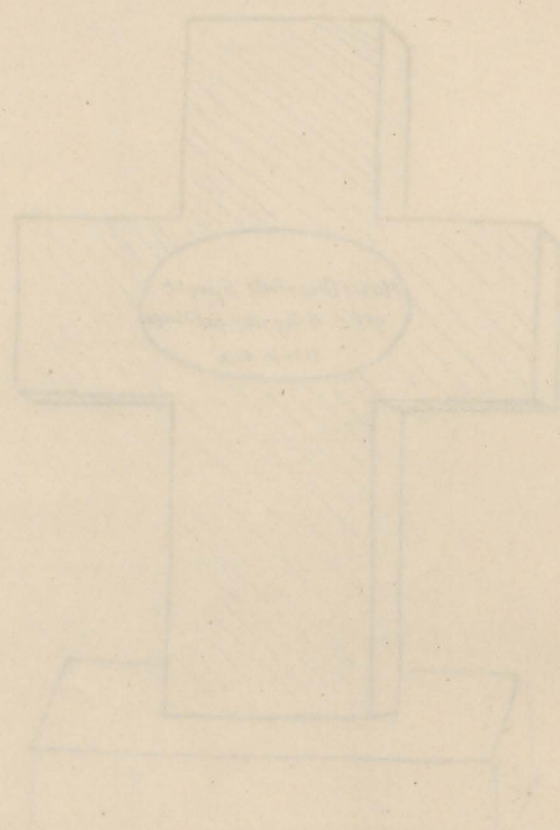

Faint handwritten text at the top of page 42.

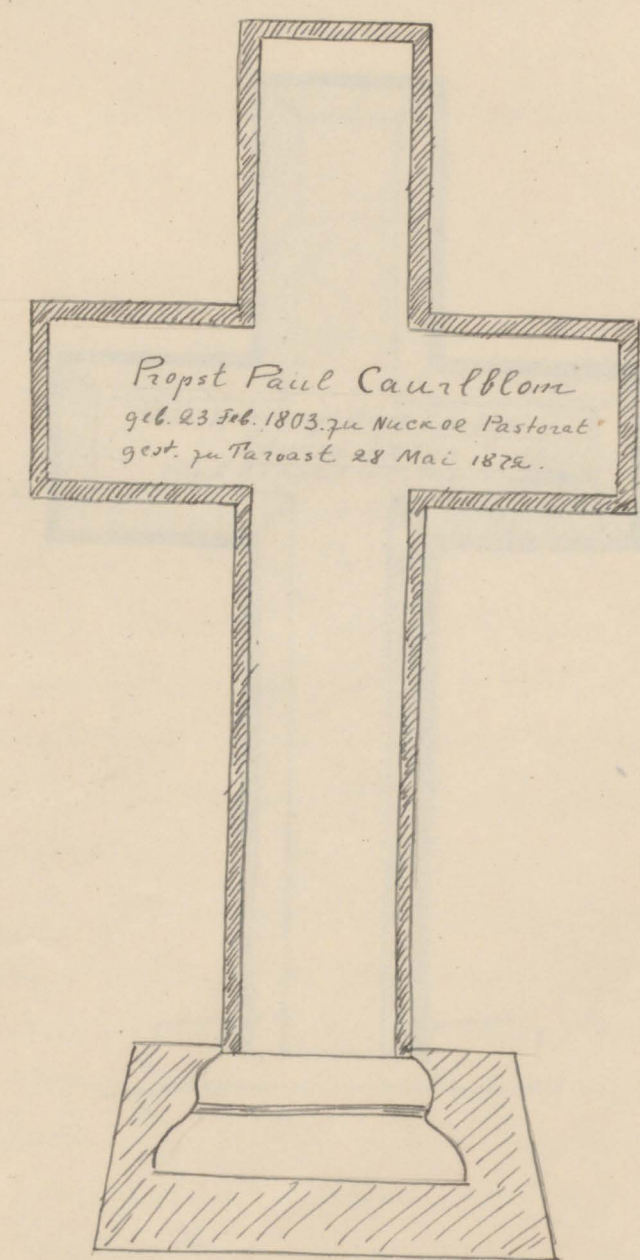

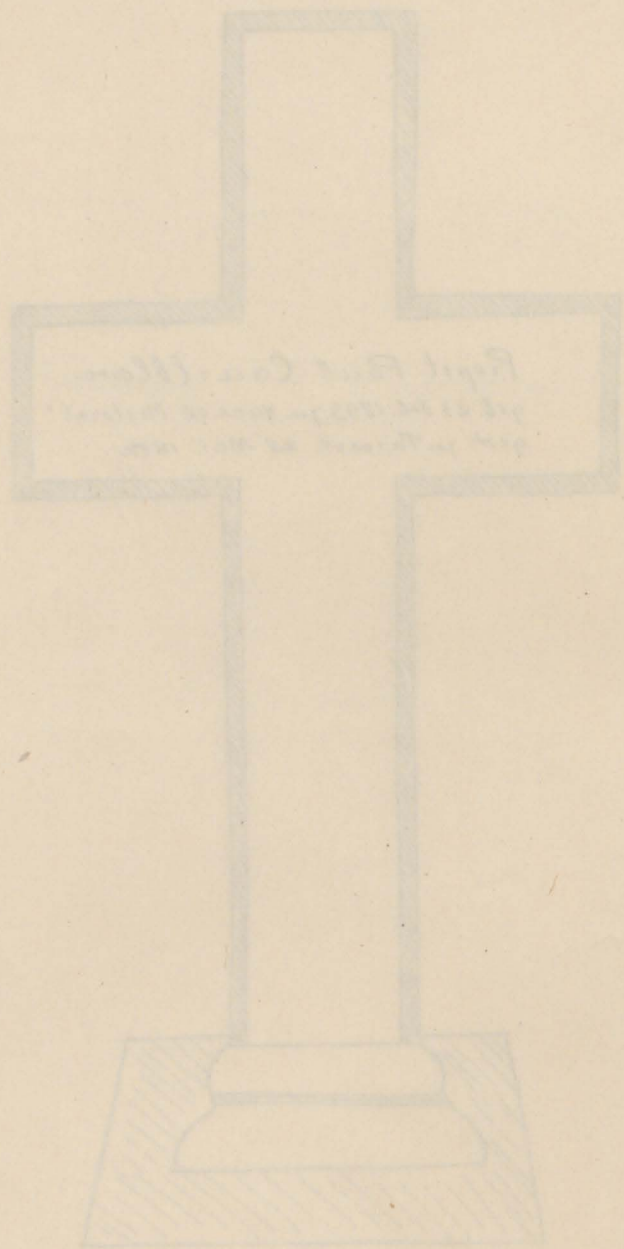
Jann. 6
Rist en marmerist

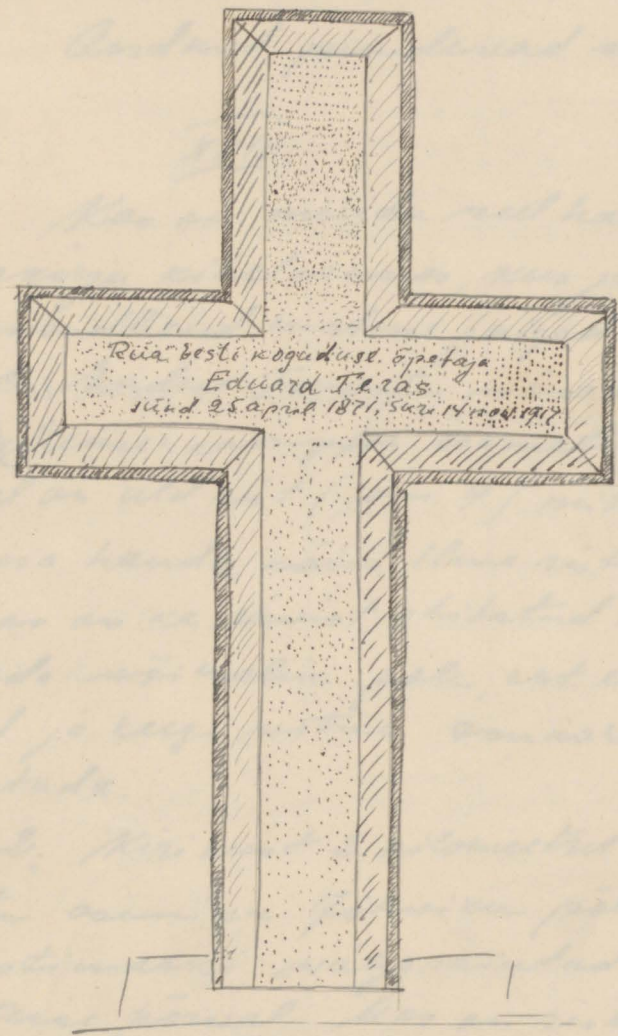

Joan. F.
Rist va malmist.

Jan. 8.
Rist on malmist.

Taru on mis on kirjeldatud 1/2 klm. eemal.

Kus see
afub?

Pisike raiutus
kõrgel ja
wälgaraiutus?

XXIII.

Kas on haamärkide hulgas kurio-
osumeid, mis ühuseid ja mis ajast?

Andmed puuduvad selle kohta.

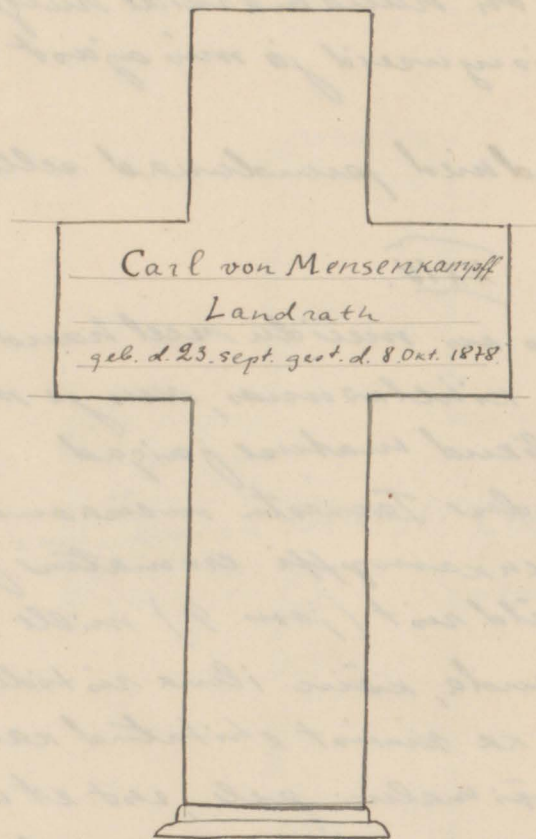
XXIV.

Kas on meid veel haudasid ja
haamakirju kihelkonnas, kus ja mis ühused
(peresuulikuud matust paigad... jne.)

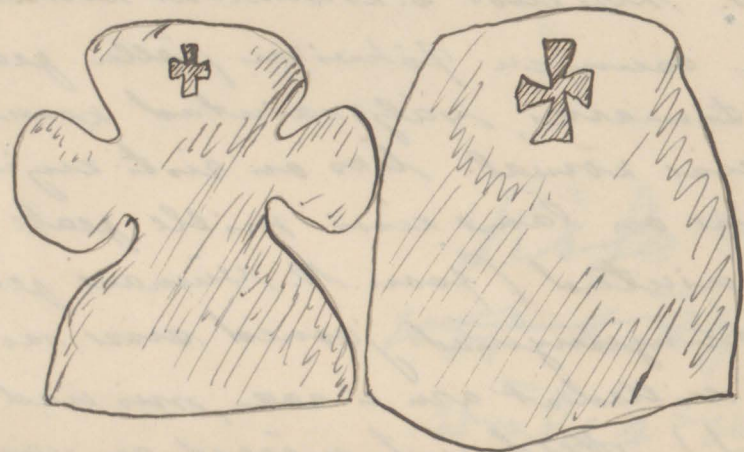
1. Rändis Tarustu määsavaniku ~~Carl~~
Carl Mensekampi matust paigad.
Kirkel on üld rist (jonn. 9.) mille ümber on
kahesa hauda, kõnn ilma ristideta. Seal
samas on ka kivist ehitatud kaks, kuhu
jämeda stiimalik palk, sest et uus lüka-
tatud ja keegi võtnud sealt kivi eitea
juhataada.

2. Kirikust 2. kilomeetrit eemal Tar-
vaste osuniku jõhviku põllu peal on
2. ristimärki, wälgaraiutus kranidist
üks teine kõnnal. Üks on rist. kivist
ja teine on lame kivi mille peale on
rist raiutus (jonn. 10. Hõnari peal on
selle mingisugused jäänud rist raiutus
kuid millest aru ei saa, mis nad tähen-
davad). Need ristimärgid on väga vanad.

paan. 9 Rist on mustast marmorist

paan. 10. Risti märgid on
kividest kividest.

Keeji Taruaste ralla elanik (Jaak Pura 26
85a. vana) teab temest järgmist jutustada:
Kui tema umbes 60. aastat tagasi Taru-
aste mäsias teopais oli, siis käsinud
mäisa kulgjas kellegil teomehel nimetatud
risti kujulise kivi mäisa tuma. Kui
mäisa valitseja seda küllanud ja näinud,
siis lasunud ta teomehel kivi vana
koha peale tagasi viia; peale selle an-
tud teomehel 30. korpi, et ta nü nim.
"kindrali rist" julgus ära tuma, mille
est mäis kariotata aluse saanud 40-
litsuse paast. Suga siis pidi see rist
mingsugust kindrali hantamärki
olema. Kuid nende sama rist'i märkide
kohta teab seesama mees jutustada
mis rahva suust alla pärit:

Hanasti alla kaks pulma rongi üs-
teisele vaetu kimbunud; et kumbe-
pool teelt kõrval ei tahtnud jõuda,
siis sõitnud nad üksteisele peale, mille
tagajärjel ühe pulmaliste pruut ja
teise pulmaliste peigmees surma alla
saanud. Selle koha peale siis allagi
paigutatud nimetatud hana märgid.

Nii mees andmed võivad täli-
semad alla seot see läheb tästi ligidalt läbi
ja 2 isonugust hana märgi rõhutada.

Kas kabelifipi ole sga
 chaufntalitatssaike?

53
 27
 3. Õpetaja meja ligidal kasuab üns
 igivana mänd. Kohaliku õpetaja jätvotuse
 järelle alla seal vanasti eslaste post
 ohureid tordud ja alla ka kunagi surmu
 leid nähtavale tulnud. Mänd on Eesti
 valituse post muinsus kaite alla
 pandud.

XXV

Kas on vanade kirikute ja ka
 helite asmeid, olgu katoliku või luteri
 usu ajast ja mis on seal näha ja
 mis neist seataks?

Selle küsimuse kohta kirjutab
 kiriku krossika järgmist?

"Taruaste on aja sellesel
 tähtis, et vaa ka klooster ehitati, kus
 dominikaanlased munkadina elas elsid.

Klooster ei olnud kiriku lähedal, vaid umbes
 10. verst kirikust põhja pool, (praeguse
 Muuga talu lähedal). Pää on mui-
 dugi ka kloostirikin olnud. Aastal 1358
 saadeti sellest kloostrist 2. munk
 Paistu kiriku juure, kus nad leedulaste
 läbi ära tapeti, kes sel ajal Wigandi
 maavõnde laostasivad. Järgmisel
 aastal (1329.) on leedulased ka Taruaste
 kirikut rüüsunud. Sel ajal oli Taruaste
 kihelkond 200. etra verst."

Üldisugused on vanad pitserid, mis kiri ja kuju neil on? Kas on vanad plaanid või seated kirikutest alikirikutest, kappelitest ja nende sees olevatest asjadest ja mis ajaast need on?

H. von Kreudener eli jaonistunud Tõrwestu kiriku üles (a. 1779 - 1840 vahel) mille niiseomanik A. von Mensekampff Struxida looi. Pilt on kiriku arhiivis olemas.

Ühis viuline on kiriku arhiivis kõige vanem kirjalik materjal ja mis ajaast ta on?

Tõrwestu kiriku arhiivi materjal on suuremalt jaolt kiriku jölemise ajal kasti launud või ära põlenud, ainult mõned üksikud kiriku nõukogu protokollid ja viitatsiooni protokollid on jälle jäänud. Tähelepanemise väärt on andmed, mis senini säilinud, mis näitavad, et Tõrwestu kiriku õpetajad on aland ja uus dokument, mis ütleb, kummas on kiriku ^{torni} tippe kumme jändud.

Taruaste kiriku õpetajad:

1. Käsi esimene evangeeliumi vau õpetaja oli Kristjan Kernus, aastal 1641.
2. Erich, Soomemaalast pärit a. 1650.
3. Stephanus Callenius a. 1700.
4. Heinrich Feneher 1700-1708 Preisimaalt.
5. Andreas Stahlfest a. 1708-1714.
6. Kristian Heinrich Vixel a. 1715-1721.
7. Anton Theophilus Lau a. 1721-1727.
8. Johann Friedrich Körber a. 1727-1746.
9. Johann Christoph Schmidt a. 1749.
10. Michael Albrecht Heder Preisimaalt a. 1766.
11. Friedrich David Leuy 1667-1779. Tema on selleksel viimasele tähtis, et tema ajal Taruaste kiriku sume maa ehitati: õhku postlede otsas ehitati kiriku 5. süüda pikemaaks ja kirikule ehitati torn peale. Sellest vana torni ehitusest annab summistest ühe dokument, mis torni ehitamise ajal torni müüra viisi oli jaandud ja üles leiti a. 1892. Kiriku põlemise ajal nimetatud kirja tekst on:

Den 20ten Juni 1771 wurde der Plan "und Knopf auf diesen neuerbauten Thurm durch den Baumeister Johann Christoph Knaut aufgesetzt. Die Herren Kirchen-Vorsteher damaliger Zeit waren: der Herr Assessor

Carl Ludwig von Kreudener und der
 Herr Obrister von Budderg, wovon ers-
 terer den ganzen Bau besorgt und
 dirigirt hat. Der Fond zu diesem Bau
 rührt aus einem Vermächtniß der
 seel. Frau Generalin Hartung her,
 die das Guth vorokül besessen hat.
 Der dertmalige Pastor loci bin ich
 Bundeskenannter. Jarwest d. 20. Juni 1771.
 Friedrich David Lenz."

59
 330

- 12. Johann Adam Andrae a. 1779-1789.
- 13. Johann Christoph Ferdinand Moritz a. 1796-1799.
- 14. Johann Christoph David Moritz
- 15. Karl Ernst Berg a. 1799-1807.
- 16. Dr. Karl Heinrich Paessler a. 1807-1815
- 17. Gustav Johannes Mickwitz 1816-1841. Tema
 ugutas end Tarmante jõeke, mille tõttu tema
 hand seite õpetajate handadest eemal asub.
- 18. Paul Karblom a. 1813-1872.
- 19. Georg Theodor, Wilhelm Eisenhardt 1845-1879
- 20. M. Jürmann 1883a.
- 21. Heinrich Laas - praegune õpetaja.

XXVIII

Praeguse kirikuarhiivi nimelisi
 lükkide järele ja lükkid aastate järele!
 Haruldased demumendid, ka haruldast
 Prükitud raamatud tulevad eriti rime-
 tada, nii uatlas wintakivoni postoküllid jne.

60
Prenab täielik
nimestis?

Wanemate dokumentide
lühisene kirjandus?

mis aastast
mis aastani?

41
31
Kõige wanemad dokumentid, mis
on säilinud kiriku arhiivis:

1. Prediger Instruction
2. Protocollum Immissionis de publ.
Pastorat Tarvast im pernanschen Kreis 1816.
3. Acta Commissionis ecclesiasticae habita
Tarvast Pastorat 13 märty 1749.
4. Protokoll und Acten der Tarwastehen Kirche
de anno 1746
5. Protocollu Ecclesiae Districtus Pernasiensis
6. Summarische Berechnung der Kirchen Michel
zu Tarvast de annis 1742, 1743, 1744 et 1745
7. Convents Protocoll von 1829 am 17. Junius
8. Kirchen visitations Protocoll d. d. anno 1786.
9. Kirchen visitations Protocoll zu Tarvast
des 30ten Mai 1799.
10. Actum auf dem Gute Schloss Tarvast
21. Decemb. 1845.
11. Kurzer Inhalt Obzig- . . . Befehle
und Beschränkungen welche denen
Heren Pastriken zur Schuldtigen Nach-
achtung gegeben worden sind.
12. Kirika krossina (iltsine üleneade
kiriku, 10 koguduse kohta) M. Jarmann
aastal 1901.

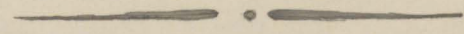
näide 13
1905

XXIX

Mis on see kirikus ehk kirikus-
nas mälestusmärkidest ajalooliselt isära-
liid tähelepanu väärilised?

Aknad on kirikul 7. illemised
akna raami osad on kunstiliselt väga loi-
gatud gooti stiilis ja mitmesuguste värviliste
klaasidega kaunistatud.

Altari tagune akna on teiste kiriku
akendega võrreldes suurem. Ta on siinelt
1 süld lai ja 4 sülda kõrge. Illemisel
osa aknal on kaunistatud värviliste
klaasidega.

Päeva raamat.

Suvis v. usu mälestus märkide
registre rimes kohta

Tarvastu kihelkonnas.

Julius Wollmar.

[1928]

Esmapäeval, 18. juuni 1928.

Registreerimis töid õpetaja
majas (kihelkonna Saas kes-
kiriku arkhiivis saub). Arkhiivis
leidusate dokumentide ja rea-
matute registreerimisel ja nende
sisse lugemisel.

Teisipäeval, 19. juuni.

Registreerimis töid õpetaja
majas. Arkhiivis leidusate docu-
mentide sisse lugemine ja üles-
kirjutamine.

Kolmapäeval, 20. juunil.

Õpetaja majas kiriku kroonikaat
Taruaste nime ja kiriku alg aasta-
uurimise ja üles tähtsustamine.

Neljapäeval, 21. juunil

Beluusis päeval töid jätk.

Reedel 22. juunil
Õpetaja majas kiriku kroonika
uurimise ja üles tähtendamise

Laupäev 23. juunil
Registreerimistöö 16 cilomeetrit
kirikust eemal kantsi talus
Tornis kiriku kellamehe juures.
Kellamees, juhan Kask 80a.
vana. Tema muusikaline
juttustus Tarsaasta kiriku
gölemis üle on usku mis-
säärne, sest et jutustaja ise
on kiriku gölemis juures
olnud.

Esmapäev 25. juunil
Registreerimine on kirikus ja
kiriku umbes väljas. Kiriku
sisemisel kirjeldamine, naja
altar, kantsel ja muud.

Esmapäev 9. juulil. 35
Registreerimine on kirikus
ja õpetaja majas.
Kiriku sisemisel kirjeldamine
ja õp. majas arhiivis uurimine
kunas ja kelle poolt altari-
pilt tehtud ja annetatud.

Teisip. 10. juulil.
Regist. tööd kirikus, kus
kellamees reletust annab raha
kojamis kottide üle.
Tema arwab, et kiriku ette
annetatud nimetatud esemed
muusikumile.

Neljapäev, 12. juulil.
Regist. tööd kiriku Tornis
kiriku kella uurimine.

Reedel 13. juulil
1) Regist. tööd Surnumais kahi-
paan Lepiku juures. Surnu-
aia kohta teadete pärimine
ja kogumine.
2) Surnumais kandade saatle-
mine ja üles tähtamine mi-
nisteriumi uelit registreerimise
alla tulevad.

Esmapäev 16. juuli.

Regist. töid surmades kauda
riistide järeldamine ja järele
mine.

Teisip. 17. juuli

Regist. töid surmades Geory
Cathow kreudneri haakimise
järeldamine ja järeldamine.

Kolmapäev, 19. juulil.

Regist. töid eramatuse paigel
Taruva mõisas.

Reede, 20. juuli.

1) Regist. töid 2 kilom. kirikuvald
aladel aladel osumise põhivika
põlde peal kate riistkasti
registreerimisele.

2) Selgitus kaudamõisade nendele
kõnede kohta Taruva valla ilorik
Jaak Purk'ile.

Laupäev, 21. juulil.

1) Regist. töid kiriku mõisas. 0 foto
selgitus naine määri kohta kus
manasti eestlaste poolt õhustid
tõusti. 2) Määri määrdamine koha
peal.

Reede, 3. august

36

Regist. töid õpetaja majas
kiriku arhiivis lähtumate
dokumentide sisse üles tähem-
damine.

Järgmiste küsimuste peale
pole saanud vastust anda:
Küsimus I - Kiriku orientatsioon:
ei saanud suurt sellegi aru
läbi minna, et püüdnud kõrges.
Loodan seda täide saata detsember-
kuus.

Küsimus X. Kirikus riistkasti eide.

Küsimus XI. Kirikus seinakapiid eide
st kiriku ehitati hilisemal ajal
uuesti ümber.

Küsimus XII. Kirikus eide haakimise

Küsimus XIV Kirikus on säilinud
16 väikest kivist püüdist reapi-
mis kõne manastuse poolt on
hilisemal ajal (1835-1915)
järel. Niimetatud reapiid eide
enam kiriku seinel peal, sead
alteri taga seel kapis.

Küsimus XVI monumentaal kiriku
kirikus eide.

Kolmapäev 26 septembris.

Suuris registre. Töö ümber kirjutamine punktse kausta.

Pühapäev 30. septembril.

Handade riistide ümber jonnitamine punktse kausta.

2. ja 3. Oktobril

Suuris registre. Töö ümber kirjutamine punktse kausta.
